

Priča o imperijalizmu: ekološki uticaj ruskih preduzeća u Belorusiji

Istorijski narativ ruske kolonizacije Belorusije, odnosno njenih nekadašnjih teritorija, zahvata više vekova. U poznom XVIII veku, Velika kneževina Litvanija, koja je bila ključna za nastanak moderne Belorusije i Litvanije, bila je pripojena Ruskom carstvu. U XX veku je započeo period vladavine Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, koji je pod drukčijim nazivom produžio nasleđe Ruskog carstva.

Sovjetski period se često odlikuje progonima, nasiljem i glađu, ne samo u Belorusiji, već u bilo kojoj državi koja je bila pod uticajem Moskve. Ovo poglavlje je, na svu sreću, gotovo, što je omogućilo šanse za svetliju budućnost. 1991. godine je Belorusija povratila svoju nezavisnost.

Zamišljena svetlija budućnost, međutim, nije, ispala kao što su se mnogi nadali. Stopa kriminala je skočila u ranim 90-ih, drastičan preokret ekonomskog sistema i razni drugi izazovi su započeli krizu. U jeku svih ovih briga, populistički Lukašenko je relativno jednostavno došao na vlast. Republika Belorusija je 1994. održala svoje jedine poštene predsedničke izbore.

Lukašenko je obećao povratak na prethodnu stabilnost, ali je ovo ispunio bukvalno, time što se vratio na upotrebu nasilja i progona. Zbog nostalgije za SSSR i finansijskih problema prilikom održavanja vlasti, postepeno je Belorusiju činio sve više zavisnom od Rusije. Ova zavisnost se oslikavan ne samo u finansijskim dugovima, već i u sve većem uticaju ruskog jezika u Belorusiji, izjednačavanjem zakona u Belorusiji sa zakonima u Rusiji kao i drugim koracima. Paralelno sa ovim da bi ugušili opoziciju, povećala se učestalost represije, pogotovo prema onima koji su bili posvećeni očuvanju beloruskog identiteta. Jasno je svakako da Lukašenko nije delovao sam. Rusija, sa svojom duboko imperijalističkom istorijom, nije želela da se samo odrekne kontrole nad državama koje su dugo bile pod njenom vlašću. Sarađivanje sa beloruskim diktatorom je time bio jako praktičan postupak za Rusiju i time je Lukašenko određen kao ništa manje nego agent krvavog „Ruskog sveta“.

Međutim, važno je naznačiti da ruski imperijalizam ide izvan okvira potiskivanja ili uticanja na jezike koji nisu ruski, sadrži više nego samo ekonomsku i političku zavisnost. Ruski imperijalizam za sve teritorije koje su pod njenim uticajem takođe sadrži u sebi elemente ekološke zavisnosti, što dovodi do štetnih posledica na životnu sredinu.

Zbog ovoga su mnoge kompanije osnovane ili se pak pripremaju za izgradnju u Belorusiji sa finansijskom podrškom od Rusije, a ekološki uticaj ovih kompanija će biti značajan. Mehanizmi dostupni da bi moglo da se uticalo na ovaj proces, poput učešća u javnim diskusijama o procenama ekološkog uticaja, uglavnom nisu od direktnog značaja zbog rupa u zakonskom sistemu Belorusije. Delotvornost ovakvih pokušaja je dodatno umanjeno zbog ograničene sposobnosti vlade Belorusije da se suprotstavi moći „velikog brata“.

Zajednica železničkih radnika Belorusije, kolektiv profesionalaca koji se protivi Lukašenk, je u oktobru 2023. objavio članak pod naslovom: «Экспансия РЖД: Минск-Сортировочный» (Proširenje ruskih železnica: Minsk-Sortirovočnij).¹ U njemu istražuju projekat koji ima za cilj da premesti na drugo mesto železničku stanicu Minsk-Sortirovočnij, koja se trenutno nalazi u urbanoj lokaciji.

Jednostavno rečeno, Minsk-Sortirovočnij je ključna stanica za teretne vozove u Minsku, specifično napravljena za istovar, utovar i sortiranje tereta sa vozova. Brojni razlozi koji se podudaraju sa savremenim načelima urbanog planiranja kao i zahtevi ekološke organizacija glavnog grada su doveli do odluke da se pomeri stanica. Selidba stanice je isto motivisana potrebom za veću efikasnost u organizaciji velikog prostora za železnicu koja ima mnoštvo različitih operacionih delova. Dodatno, ovim poduhvatom su umanjene brige radnika železnice, jer trenutno je onemogućen značajan razvoj

stanice kao i obavljanje neophodnih popravka usled urbanih ograničenja na stanicu i njene delove.

Iako je jasna potreba da se premesti stanica, u proceduri nastaje značajan izazov. Ruske železnice su započele finansiranje za premeštanje stanice Minsk-Sortirovočnij izvan Minska, navodeći pozitivne ishode poput „produbljene ekonomske integracije sa Rusijom i rad u poslovnim delatnostima“ kao i „preusmerenje puta teretnih železnica u Republici Belorusiji iz smera Baltika (severnog) i smera Ukrajine (južnog) prema Rusiji (istočno).“ Prvobitni plan je bio da se Minsk-Sortirovočnij preseli u Kalodžišče, strateški na putu ruskih železnica – potez koji jasno ide u korist ruskih interesa.

Kakve pretnje predstavljaju ambicije ruskih železnica? Odmah pored gradilišta je građanski kompleks «Зелёная гавань» („Zelena luka“). Prvobitno reklamirana kao zelena enklava koja omogućuje život kao u urbanim sredinama, sa izgradnjom je upitno koliko i dalje može održati svoj ekološki integritet. Železnice uvek sa sobom nose i izazov buke, a ako uzmemo u obzir i nedostatak delotvorne zvučne izolacije u Belorusiji, ove brige postaju sve ozbiljnije. Nemir usled pomeranja teretnih vozova je očekivan, a uključuje probadajući zvuk točkova i operacije dizelnih lokomotiva (koji dostiže i do 120 dB). Dodatna uznemirenja su neminovna tokom prespajanja vagona, signaliziranja, prenosa obaveštenja, utovara i istovara, kao i prilikom upotrebe raznih industrijskih vozila i mašinerije.

Uvođenje stanice za teretnu železnicu, osim problema sa bukom, donosi i veliki nivo emisija poput onih koji nastaju od sagorevanja goriva u motorima, prašina koja nastaje kada se pomeraju otkriveni vagoni sa rinfuznim utovarom, kao i emisije koje nastaju prilikom dopunjavanja goriva i prenošenja drugog tečnog tereta. Upotreba grejnih bojlera sa gorivom (što uključuje ugalj) takođe pripada ovom spisku emisija. Uz sve ovo ima i šanse da ocedne vode na datoj teritoriji postanu zagađene sa proizvodima nafte, lebdećim materijama (što uključuje zagađivače poput praha od uglja ili tereta koji se već nastanio na površine) i ostacima od prosipanja tečnosti (koji mogu da sadrže supstance kao što su kiseline, goriva i drugi tečni teret). Zagađenje zemljišta česticama prašine iz tereta je takođe jedan rizik koji treba da se očekuje, a ove čestice mogu da padnu podaleko od samog tereta. Zagađenje zemljišta može isto da nastane slučajnim prosipanjem tečnog tereta.

Već je potvrđeno da trenutna stanica u Minsku značajno zagađuje svoju okolinu. Međutim, njeno perspektivno širenje koje je u interesima Rusije dodatno je zabrinjavajuće. Seljenje stanice u Kalodžišče će verovatno da uključuje i seču velikog broja drveća na teritorijama koje su ili pored ili direktno deo specijalno zaštićenih predela, što bi uključilo i narušavanje nekoliko posebnih rezervata prirode.²

Primer Omsk karbon Mogiljova nam daje uvid u još ekoloških posledica nastalih usled poslovanja ruskih preduzeća u Belorusiji. 2019. je termoelektrana izdala izjavu, hvaleći poduhvat kao „stvar primer integracije dvaju ekonomija – Rusije i Belorusije.“³ Sa druge strane, ekološki aktivisti u Mogiljovu stalno iznose svoju zabrinutost zbog ekološkog uticaja elektrane.

Preduzeće, čija vrednost je procenjena na preko 121.3 miliona dolara, je osnovano unutar privredne slobodne zone u Mogiljov oblasti i izgradnja je počela 2014. Ekološki sanirana zona objekta se nalazi svega nekoliko kilometara od više većih naselja i gradova, a sama konstrukcija je na periferiji regionalnog centra.

Lokalno stanovništvo je u 2016. započelo proteste protiv izgradnje i rada Omsk karbon Mogiljova, pošto su uvideli štetne posledice proizvodnje. Građani i građanke su bili uzbunjeni tokom probnog rada elektrane u 2018. kada su u vazduh ispuštene štetne čestice. Službenici su uverili javnost da je sve normalno i da nisu zabeležene ikakve neregularnosti. Međutim, ovaj događaj je bio katalizator za aktivnu kampanju stanovništva, koja je uključivala i skupljanje potpisa protiv rada elektrane. Neki su čak predložili i da se pomeri dalje od stambenih regiona.

Uprkos konstantnim brigama ekologa i lokalnog stanovništva o mogućim negativnim posledicama na zdravlje i životnu sredinu usled rada Omsk karbon Mogiljova, njihov trud nije usporio izgradnju. Javne diskusije su održane u oktobru 2022. kako bi se procenio uticaj predloženog proširenja produkcije ovog

preduzeća na okolinu.⁴ Omsk karbon Mogiljov je očito dobio dozvolu od države da se proširi.

Deo rusko finansirane infrastrukture koji bi mogao da se smatra najzabrinjavajućom u Belorusiji je BelNPP, Beloruska nuklearna elektrana. Sastoji se od dva reaktora koja su sagrađena koristeći ruski dizajn, a zajedno imaju kapacitet od 2 400 MW. Glavni izvođač radova je Atomstrojeksport, kćerka-firma ruske državne firme Rosatom.

Beloruska nuklearna elektrana se nalazi blizu granice između Belorusije i Litvanije u severozapadnom delu Belorusije, unutar Grodnjenske oblasti, u regionu Astravec, samo 40 kilometara istočno od glavnog grada Litvanije, Viljnusa. Ozbiljno je zabrinjavajuća odluka ove strateške lokacije, jer Lukašenko može da je koristi da vrši pritisak i pokuša da potencijalno zastraši okolne EU države, gde će specifično Litvanija osetiti najveći uticaj.

BelNPP je 3. novembra 2020. započela sa proizvodnjom struje, uprkos značajnim brigama o njenoj sigurnosti kao i nedostatka dokaza o nivou pridržavanja preporukama koje su EU i Međunarodna agencija za nuklearnu energiju sastavili u 2018. Pregled rada je izdvojio brojne nedostatke u njenom radu, a do danas samo je deo preporuka imao dejstvo i doveo do promena.

Kritičari BelNPP-a ističu da njeno postojanje predstavlja pretnju i za ljude i za prirodu. Dodatno su povećane brige su zbog ključnog pitanja proširenja dostupnosti nuklearnog oružja, pogotovo ako uzmemo u obzir kontekst Ruskog rata u Ukrajini i Lukašenkovu saradnju sa Rusijom.

Ovaj članak nije potpuni spisak svih preduzeća koji u svojoj osnovi su samo alatke ruskog uticaja. Ovi entiteti nastavljaju sa radom uprkos protivljenja javnosti, što ostavlja ljude sa osećajem bespomoćnosti u odnosu na nadmoćnije susedno carstvo.

Sankcije koje su uvedene na brojna ruska i beloruska preduzeća u reakciji na Rusku invaziju Ukrajine nisu sprečili nastavak rada, i čak su neka preduzeća uspela da osiguraju nastavak svog učešća na tržištu. Mi kao mladi zeleni i pored svega moramo da se ujedinito i da sprečimo finansiranje nasilnih ratova i surovo Rusko carstvo. Molim Vas, proučite da li Vaše države kupuju proizvode napravljene u Rusiji ili od fabrika koje Rusija sponzoriše i aktivno se zalažite protiv ovih dela. Samo preko kolektivnog truda možemo da započnemo delotvorne promene.

Palina Burko